

Percy Fawcett

és az elveszett város

A kalandvágy és az ismeretlen vidékek meghódításának szenvedélye már az első európai felfedezőket is életveszélyes küldetésekké sodorta, de ezek az ösztönök a 20. század elején sem veszítettek vonzerejükből. **Fazakas László** egy olyan katonatiszt portréját rajzolja meg, aki a végéig kitartott mániája, Z elveszett városának felkutatása mellett

Percy Harrison Fawcett brit ezredes, geográfus és felfedező, aki 1925-ben tűnt el a brazil Mato Grosso őserdejében az általa „Z”-nek nevezett ősi város keresése közben, 1911

WIKIMÉDIA

Latexrakodás az amazóniai kaucsukláz idején. A folyók mentén virágzó iparág a 19. század végén őslakosok tömegeit kényszerítette rabszolgamunkára, 1913

JOBBRA FENT: A Cork-öböl Spike-szigetén álló, csillag alakú Fort Mitchel erőd napjainkban, ahol Fawcett 1903 és 1906 között szolgált, mielőtt dél-amerikai expedícióra indult volna
JOBBRA LENT: A Királyi Földrajzi Társaság pecsétje. Az 1830-ban alapított intézmény Livingstone-tól Stanley-ig a viktoriánus felfedezések központjává vált, és 1906-tól Fawcett dél-amerikai expedícióját is finanszírozta

LENT: Fawcett 1920-ban alabamai ornitológus társával, Ernest G. Holttal, a sikertelen Mato Grosso-i expedíció idején, amely esőzések, betegségek és állatpusztulás miatt félbeszakadt

A 20. SZÁZAD hajnalán Bolívia és Brazília között nem létezett egy világosan kijelölt országhatár, emiatt a térség bizonytalan jogi státuszú, szürke zónaként volt elkönyvelve. Az amazóniai dzsungel mélyén ezt hosszú ideig nem is tartották fontosnak, de amikor kitört a gumiláz, hirtelen minden megváltozott. A vitatott területeken lévő kaucsukföldek felértékelődtek, így egyáltalán nem volt mindegy, hogy az értékes nedűt adó vidék melyik országhoz tartozik. Csakhogy a két dél-amerikai állam képtelen volt közös nevezőre jutni és a határokat kijelölni. A helyzet igencsak kényesnek mutatkozott, és egy fegyveres konfliktus veszélyével fenyegetett. A háború elkerülése végett úgy határoztak, hogy a probléma megoldását egy harmadik, semleges félre bízzák. A választás az akkori világ legnagyobb gyarmatbirodalmával rendelkező Nagy-Britanniára, azon belül pedig a Királyi Földrajzi Társaságra esett.

Az írországi Spike szigeti erődben roskoló Percy Fawcett nagy pillanata is ekkor jött el. A Társaság ugyanis őt bízta meg azzal, hogy utazzon Brazíliába, hatoljon be a dzsungel mélyébe, és jelölje ki a két ország közötti határvonalat. Ezzel Fawcett régóta dédelgetett álma válhatott valóra.

De mielőtt továbbkalandoznánk Amazónia sűrűjébe, érdemes történetünk főszereplőjével is megismerkedni.

Percy Harrison Fawcett 1867. augusztus 18-án született az angliai Devon megye Torquay nevű településén. Tanulmányait Newton Abbotban kezdte, később a Woolwichi katonai akadémiára került, ahol tüzérségi tisztnek tanult. 1886-ban a Királyi Tüzérség hadnagyként szolgált, majd 1897-ben – tehetségének és szorgalmának köszönhetően – kapitánnyá léptették elő, rövidesen pedig tengerentúli küldetésekre küldték. Hongkongban, Máltán és Ceylon szigetén szolgált a Brit Birodalom, ám az itt töltött évek rendkívül unalmasan teltek a fiatal tiszt számára. Ebből kifolyólag 1901-ben elvégezte a Királyi Földrajzi Társaság földmérő és térképkészítési tanfolyamát, abban reménykedve, hogy az újonnan szerzett tudás kalandosabb lehetőségeket biztosíthat a számára.

Egyelőre azonban Marokkóba küldték, ahol a brit titkosszolgálatnak folytatott hírszerzést. Noha egy kémiszervezetnek dolgozni mindig izgalmas kihívásnak tűnhet, Fawcett a legkevésbé sem volt tőle elragadtatva. Így hát kémlelő feladatainak teljesítése közben a földmérés tudományát sem hanyagolta el. Rendszeresen végzett felméréseket, hogy minél jobban elsajátítsa a topográfia összes fortélyát.

Erőfeszítése, kitartása és törekvése nem maradt észrevétlenül, de a várva várt nagy kaland egyelőre elmaradt. Az észak-afrikai királyságból ugyanis egy mindössze fél négyzetkilométeres ír szigetre került, ahol napi teendői leginkább a laktanya

környékére korlátozódtak. Ez így volt egészen addig, amíg a Királyi Földrajzi Társaság megtestísztelő felkérése el nem hozta Fawcett számára a nagy lehetőségét. Az ekkor már őrnaggyá előléptetett főtiszt azonban nem tudhatta, hogy a hőn áhított küldetés egyúttal olyan sorsfordító eseménnyé válik, amely egy makacsul kergedett képzet rabjává teszi őt.

Irány a dzsungel

Fawcett egy frissiben verbuvált expedíciós csapattal indult útnak 1906-ban. Az előzetes számítások szerint a küldetés nagyjából két évig tartott volna. Fawcett azonban – mindenki meglepetésére – a feladatot jóval gyorsabban teljesítette.

A sikeres expedíció óriási elismerést és megbecsülést hozott Fawcett számára, ám ezzel együtt egy egészen elképesztő elmélet kialakulásához vezetett: a vakmerő őrnagy ugyanis olyan maradványokra bukkant a buja őserdő mélyén, amelyek azt sejtették vele, hogy ott valamikor egy virágzó civilizáció létezhetett.

Meggyőződését tovább táplálta egy 1753-ból származó, valószínűleg portugál felfedezők által írt feljegyzés (*Manuscript 512*), amely arról számolt be, hogy az amazóniai dzsungel belseje egy csodás civilizációt rejtget. Nyilván nem túl bölcs dolog ismeretlenek szavaira alapozni, de Fawcett esetében ez nem jelentett különösebb problémát. A tudósoknál viszont annál inkább: többször is bírálták a fiatal katonatisztet hihetetlen elképzelései miatt. Mindazonáltal Fawcettnek szép számmal akadtak támogatói is, akik révén esély kínálkozott arra, hogy bizonyítsa elméletét, és újra visszatérjen a „zöld pokolba”.

A „zöld pokol”

A „zöld pokol” elnevezés tulajdonképpen nem tudja megfelelően visszaadni azokat a kínokat és borzalmakat, amiket Fawcett és csapata az amazóniai dzsungelben tapasztalt. A sűrű, áthatolhatatlan, nedves és sötét növényzet milliónyi veszélyt rejtgetett. Elég volt egy szerencsétlen helyen történő karcolás ahhoz, hogy életüket veszítsék. A magas páratartalom, a fény hiánya az elmét is kikezdte. A görcsös félelem, a folytonos szorongás pánikot, irracionális gondolkodást, olykor hallucinációt okozott. A sötét, csúszós, nyálkás környezet, a tikasztó meleg pedig jelentős mértékben rontotta a kedélyállapo-

tot. Ezek együttese a gyengébb mentális állapotban lévő felfedezőket könnyen az örületbe kergethette.

Mindezek mellett ott voltak a veszélyesebbnél veszélyesebb állatok is. Fawcett a naplójában kígyókról, lárvákról, denevérekről, rovarokról írt. Éjszaka vagy a vérszívók, vagy épp egy anakonda támadása miatt kellett aggódniuk. De a bogarak, darazsak, hangyák sem hagyták őket nyugodtan aludni. Nappal pedig a bőr alá költöző lárváktól próbáltak szabadulni, valamint a világ legmérgeesebb kígyóinak marását elkerülni.

A folyó szintén ezernyi veszéllyel volt tele. A testüregekbe feljutó kandirutól vagy vámpírhaltól kezdve, a gyilkos és könyörtelen pirájakon, a vérre pályázó piócákon át egészen a kajmánokig, óriáskígyókig, mind-mind Fawcett csapatát tizedelték.

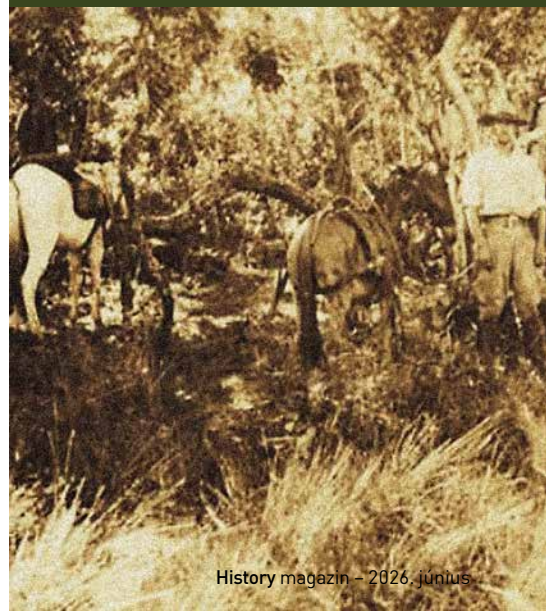
Az őslakosok sem könnyítették meg a helyzetüket. Bár Fawcett mindig igyekezett elejét venni a harcoknak, nemegyszer életét és a küldetés sikerét kockáztatva próbálta megakadályozni a vérontást, a dárdák és nyilak által okozott halálesetek így sem voltak ritkák. De persze Fawcett is könnyedén meghúzta a ravaszt, ha a sors épp úgy rendelte. Az őrnagy számára viszont a legnagyobb problémát az jelentette, hogy egyelőre nem sikerült megtalálni az „elveszett civilizációt”.

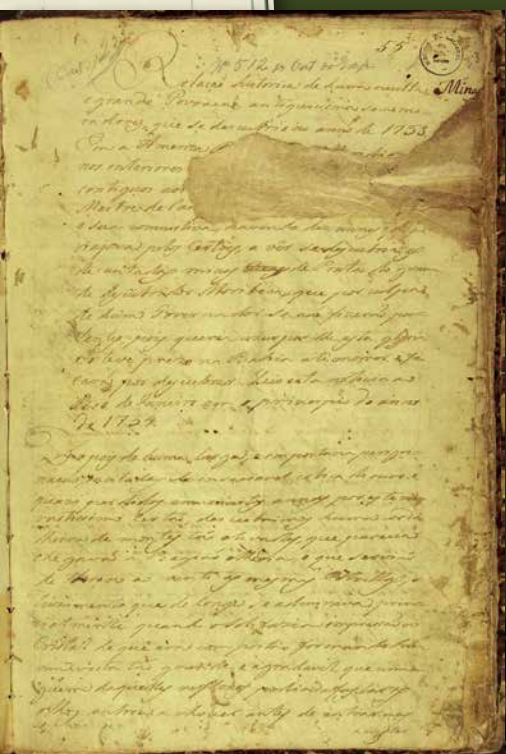
Egy rögeszme születése

Mindezek ellenére Fawcett egyre eltökéltebben hitte, hogy valahol Amazónia belső területein ott rejtőzik az a titokzatos civilizáció. Miután tudomást szerzett arról, hogy Hiram Bingham 1911-ben (újra)felfedezte az ősi inka komplexumot, Machu Picchu romjait, Fawcett vakbuzgósága tovább nőtt. Nagyjából ekkortól kezdte el „Z” néven emlegetni az elveszett települést.

Machu Picchu szenzációs felfedezése táplálta frusztráltságát és egyben makacosságát, aminek következtében elmélete hamarosan a rögeszméjévé vált. Fanatizmusa oly erőssé fokozódott, hogy hitét még az első világháború kitörése és a több évig tartó háborúskodás sem tudta homályba borítani.

A háborút követően Fawcett, immáron alezredesi ranggal, de a katonaságtól leszerelve, újfent belevetette magát a dzsungelbe. Brazíliába utazott, és az őslakosok

BALRA FENT: A bolíviai Antofagasta tartomány 1877-es térképe, két évvel azelőtt, hogy Chile elfoglalta a salétromban gazdag területet, és kiűzte a csendes-óceáni háború FENT: A brazil Nemzeti Könyvtárban őrzött 512-es kézirat első oldala, amely 1753-ban egy portugál által Bahiában felfedezett, romokban heverő ősi városról számol be. Fawcett ezt tartotta „Z” nyomának
BALRA: A zöld pokol. Az Oswaldo Cruz Intézet 1912–1913-as amazóniai tudományos expedíciója alatt készült felvétel
LENT: Jack Fawcett (Percy idősebb fia) és barátja, Raleigh Rimmell 1925-ben. Mindketten nyomtalanul tűntek el az ezredessel együtt a Mato Grosso dzsungelében

szokásait tanulmányozta, valamint elkezdett régészettel is foglalkozni. 1920-ban egyedül vágott neki az esőerdőnek, abban reménykedve, hogy megtalálja Z városát.

A kísérlet azonban kudarcot vallott. Fawcett megbetegedett, és a málhás lova is kimúlt. Eközben anyagi gondjai egyre csak súlyosbodtak. 1921-ben gyakorlatilag csődbe ment, és még a Királyi Földrajzi Társaság éves tagdíját sem tudta befizetni, ami csupán 3 font volt.

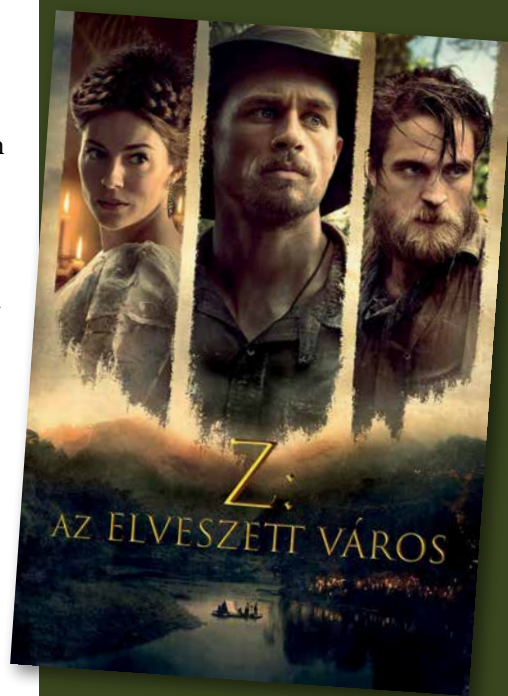
Végzetes képzet

Mindazonáltal Fawcett addig nem tudott nyugodni, amíg az elveszett városról alkotott elképzelését nem sikerült alátámasztani. Így hát ismét útnak indult, ám ezúttal magával vitte nagyobbik fiát, Jacket és annak egyik barátját. 1924. december 1-jén (más források szerint 1925 januárjában) Liverpool-ból New Yorkba, majd innen Rio de Janeiróba hajóztak. Ott vonatra szálltak és São Paulóba utaztak, ahol mérges kígyók elleni szert vásároltak. Ezután nyugatnak indulva Corumbába mentek. Itt beszerezték az expedícióhoz szükséges ellátmányt és felszerelést, valamint kivárták az esős szezon végét.

Amint elállt a végtelen zuhatag, azonnal útra keltek. Fawcett, bár már az ötvenes éveiben járt, kegyetlen tempót diktált. Naponta majdnem 20 kilométert gyalogoltak – igaz ekkor még többnyire száraz és könnyen járható ösvényeken haladtak. 1925 májusában elérték az utolsó kis kormányzati helyőrséget, ettől fogva azonban már az ismeretlen vadon várta őket. Innen többnapos menetelés után végre eljutottak ahhoz a táborhoz, ahonnan korábban Fawcett kénytelen volt visszafordulni. A „Halott Lónak” keresztes táborhely az elpusztult málhásáról kapta a nevét.

Segítőik csupán eddig kísérték őket: rövid pihenő után visszafordultak, magukra hagyva a két Fawcettet és Raleigh Rimmell nevű társukat. A trió nemsokára megkezdte benyomulását a Xavante, Kayapo és Suyá törzsek által lakott veszélyes területre. Ettől kezdve többé senki sem hallott felőlük.

Mi történhetett velük? Erre két lehetséges magyarázat létezik: vagy a dzsungel, vagy az őslakosok végeztek velük. Természetesen a közvélemény lázas találgatásokat folytatott arról, hogy vajon

A Z – az elveszett város (2016) című James Gray-film, amely David Grann azonos című könyve nyomán Fawcett ezredes rögeszmés kutatásait dolgozza fel a vásznon

melyik törzs okozta a halálukat, milyen fegyverekkel ölték meg őket és mikor, és vajon meddig juthattak el. Legalább ugyanennyi történet keringett az éhenhalásuk körülményeiről is. A lényeg azonban az, hogy Percy Fawcett, Jack Fawcett és Raleigh Rimmell odavesztek. Ezt kétévnyi reménykedés után a Királyi Földrajzi Társaság is kénytelen volt hivatalosan elismerni. Egyedül Fawcett felesége volt az, aki egészen haláláig bízott a visszatérésükben.

Noha Percy Fawcett nem találta meg az elveszett várost, élettörténete, kalandozásai a mai napig fennmaradtak. David Grann, a *The New Yorker* újságírója könyvet írt az alezredes expedícióiról (2009), amit később James Gray filmesített meg (2016). Mindkét alkotás a Z – az elveszett város címet viselte. A könyv és a film révén Fawcett örökre a popkultúra részévé vált. A könyv 2025-ben magyarul is megjelent.

Sokan Indiana Jones karakterének egyik lehetséges mintaalakját látják benne is, bár ahogy az elveszett város teóriáját, úgy ezt sem bizonyítja semmilyen egyértelmű tény. ■

Fazakas László történész,
a *History* magazin online vezető szerkesztője